

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В. о. директора навчально-наукового
інституту соціології та медіакомунікацій

В'ячеслав НІКУЛІН

29 серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕПІСТЕМОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 Соціологія
освітня програма ОНП «Соціологія»
спеціалізація _____
вид дисципліни вибіркова
інститут навчально-науковий інститут соціології та медіакомунікацій

2025/ 2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

29 серпня 2025 року, протокол № 1

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Голіков Олександр Сергійович – доктор соціологічних наук, доцент, професор закладу вищої освіти кафедри соціології соціологічного факультету

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології соціологічного факультету

Протокол від 27 червня 2025 року № 20

В.о. завідувачки кафедри соціології
соціологічного факультету

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми «Соціологія»

Гарант освітньо-наукової програми «Соціологія»

Віль БАКІРОВ

Програму погоджено з науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол від 28 серпня 2025 року № 1

Голова науково-методичної комісії
соціологічного факультету

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Епістемологія соціального” складена відповідно до освітньо-наукової програми “Соціологія” третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 054 Соціологія.

Вивчення навчальної дисципліни “Епістемологія соціального” відбувається із використанням дистанційного курсу “Епістемологія соціального”, який створений на платформі LMS Moodle.

Предметом курсу є проблема проблематичності пізнання соціальних проблем, а саме: чому і як можливе наукове взагалі та соціологічне зокрема пізнання, яке його місце в структурі соціального пізнання, як співвідносяться знання соціології та соціологія знання, чому соціальне пізнання є нескінченним, але обмеженим тощо. Самопізнання є неодмінною частиною процесу соціального пізнання, а проблематизація пізнання – частиною пізнання проблем.

Міждисциплінарні зв'язки: історія науки та техніки; соціологія знання, історія соціології; історія філософії; філософія; логіка; релігієзнавство; міфологія; теорія мистецтва; культурологія; гносеологія та епістемологія.

Лекції за навчальною дисципліною проводитимуться із застосуванням платформи ZOOM з використанням постійного посилання. 15-20% часу кожної лекції присвячено для запитань, дискусій, обговорення навчального матеріалу. Семінарські заняття проводитимуться в дистанційній формі із застосуванням платформи ZOOM з використанням постійного посилання. Зворотний зв'язок з викладачем протягом вивчення курсу здійснюватиметься також за допомогою групи в месенджері та електронної пошти. Адреса викладача golikov@karazin.ua

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. **Мета дисципліни:** виховання світоглядної, епістемологічної, гносеологічної, методологічної та (само)аналітичної культури майбутніх докторів філософії з соціології та докторів соціологічних наук в таких її аспектах, як постійне самоосмислення власної позиції в процесах пізнання, рефлексування його обмеженості та умовності при збереженні розуміння існування наукової істини.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- аналіз новітніх концепцій епістемології в соціології та філософії;
- отримання навичок використання напрацювань соціології знання до знань соціології;
- виховання культури використання та адаптації логіко-філософських та соціологічних розробок до власних концептуальних та емпіричних практик;
- навчання методам та правилам метатеоретизування (теоретизування про теорії) та метаемпіризування (перетворення емпіричних практик соціолога на емпірику соціологічних практики);
- освоєння здобувачами навичок та вмінь епістемологічного та гносеологічного аналізу соціологічних теорій;
- виховання контрредукціоністської та контр позитивістської культури роботи з категоріальним, методологічним та емпіричним апаратом соціології.

1.3. Кількість кредитів – 3

1.4. Загальна кількість годин - 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	
Семестр	
3-й	
Лекції	
6 год.	
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота, в тому числі	
72 год.	
Індивідуальні завдання – не передбачено	
Контрольні роботи	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

ЗК04. Здатність розв'язувати комплексні проблеми соціології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

Фахові компетентності:

СК01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у соціології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з соціології та суміжних галузей.

СК05. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері соціології, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

СК06. Здатність ініціювати та реалізовувати інноваційні комплексні проекти у сфері соціології та дотичні до неї міждисциплінарні проекти, лідерство під час їхньої реалізації.

СК07. Здатність аналізувати та оцінювати сучасний стан, тенденції розвитку соціології.

СК08. Здатність ефективно діяти у просторах вітчизняної та зарубіжної наукової періодики (підготовка рукописів, обирання оптимальних журнальних редакцій, вибір стратегій публікації тощо)

СК09. Здатність використовувати вже наявні та створювати нові власні теоретичні моделі (об'єкт-теорії, міні-теорії) в соціологічному дослідженні.

СК10. Здатність визначати, рефлексувати та описувати власні методологічні принципи та методи соціологічного дослідження в залежності від об'єкту і предмету, використовуючи можливості міждисциплінарних підходів та суміжних дисциплін (філософія, історія тощо).

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

Програмні результати навчання:

РН02. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми соціології державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних міжнародних наукових виданнях.

РН03. Розробляти та реалізовувати наукові та/або прикладні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові та технологічні проблеми соціології з врахуванням етичних, соціальних, економічних та правових аспектів.

РН04. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу соціальних досліджень, наявні соціологічні дані.

РН05. Планувати і виконувати прикладні та/або теоретичні дослідження з соціології та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН06. Критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН07. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи.

РН08. Розробляти і викладати спеціальні дисципліни з соціології у закладах вищої освіти, здійснювати навчально-методичне забезпечення освітнього процесу.

РН09. Глибоко розуміти загальні принципи та методи соціально-поведінкових наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері соціології та у викладацькій практиці.

РН10. Вміти планувати та рефлексувати свій оригінальний вклад на основі власного дослідження, співвідносити його з вже наявними результатами, бачити обмеження вже проведеного та перспективи подальшого дослідження, що фундуються на отриманому вкладі.

РН11. Ефективно комунікувати в різних комунікативних просторах; зберігати толерацію та коректно захищати свою позицію; розробляти алгоритми наукової аргументації, ведення наукових дискусій.

РН12. Уміння висловлювати власну думку у ясних, чітко структурованих текстах, пов'язаних з академічною та професійною сферою, висловлювати та підтримувати певну точку зору з наданням аргументації та прикладів.

Окрім того здобувачі повинні:

Знати:

- основні філософські теорії (соціального) (пі)знання та їхні обмеження;
- базові закономірності та тенденції еволюції загальної епістемології;
- базові закономірності та тенденції еволюції наукової епістемології за останні 4 століття;
- закономірності та тенденції еволюції соціальної епістемології за останні два століття;
- основні загрози соціологічному теоретизуванню та соціологічній академічній та інтелектуальній автономії з боку епістемологічних та гносеологічних викликів;

- пов'язаність історико-соціологічного матеріалу з епістемологічними обмеженнями та проблематиками;

вміти:

- категоризувати концепцію з епістемічних та гносеологічних позицій;
- відшукувати зв'язки між концептуальними напрацюваннями та епістемологічними характеристиками концепції;
- аналізувати епістемологічні особливості концепції, теорії, поняття, методу, методології, висувати критичні зауваження та пропозиції;
- ре- та деконструювати епістемологічну логіку будь-якої сучасної концепції;
- пов'язувати (епістемо)логіки різних наук та спрямувань, відшукувати їхні засади за будь-якою науковою розробкою;
- використовувати найсучасніші епістемологічні напрацювання у своїх наукових дослідженнях.

1.8. Пререквізити: вказати перелік дисциплін, що передують вивченню даної дисципліни
Вивчення даної дисципліни передбачає попереднє освоєння слухачами таких курсів:

- «Соціологія ХХІ століття»;
- «Підготовка наукових публікацій та презентація результатів»;
- «Методологія та методи соціологічного дослідження»

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Соціальне як предмет наукового пізнання. Пізнання як соціальний продукт.

Визначення категорії «соціальне». Теоретичні описи соціального в науці. Концепції соціального: порівняльно-історичний аналіз. «Проблемний» та «предметний» підходи до природи соціального. «Онтологія» та «гносеологія» дослідження реальності соціального.

Рівні соціального пізнання. Соціальне та істина: можливості, обмеження, ризики, виклики. Пізнання соціальне та пізнання соціально-наукове. Система та системи соціальних наук у системі суспільства: досвіди побудування та реконструкції. «Загальні» та «окремі» соціальні науки.

Соціологія як «загальна» соціальна наука. Предметність соціології. Можливості «загальної соціології». Соціологія та інші соціальні науки (економіка, політологія, культурологія, релігієзнавство, історія, соціальна філософія, антропологія, географія, етологія, психологія, лінгвістика тощо).

Пізнання як соціальний продукт. «Сильні» теорії соціології знання як епістемологічний виклик: проблематика істини як засади дії та як засади пізнання. Презумпція істини: шанс науковця на існування.

Тема 2. Природа наукового знання: концептуальна мапа людського мислення.

Походження та природа наукового знання. Генеза та еволюція науки, зокрема, соціальної. Епістемології науки (споглядальна, діяльнісна, діалогова, еволюційна). Класичний, неklasичний, постнеklasичний тип науки. Фуколдіанські пошуки епістем.

Демаркація наукового знання. Методи демаркації. Критерії демаркації наукового та ненаукового знання. Соціальна конструйованість демаркації (та, зокрема, її межі) та соціологічна відповідність демаркації.

Організаційні форми науки та форми людського мислення. Наука та економіка, наука та влада, наука та релігія, наука та освіта, наука та міфологія.

Рух соціології від математичного, фізичного, біологічного типів науковості до... До чого? Епістемологічні проблеми на цьому шляху та епістемологічні маркери переходів.

Тема 3. Пошуки «елементарної соцієми» в «неелементарних соціумах»: без чого неможливе дослідження?

Суспільне та «спільнотне» в соціальному житті. Інституції та контрінституціональні практики. Система та «життєвий світ». Раціональність та ірраціональність. Емоції та розрахунок. Поведінка та дія. Повсякденність та спеціалізовані сфери життя. Свідоме та несвідоме. Інструментальна та комунікативна дія. Агент та структура. Актор та організм. Динаміка та статика. Функція та свобода. Реалізм та номіналізм. Об'єктивізм та суб'єктивізм. Порядок та зміна. Процес та момент. Індивідуалізм та холізм. Природне та штучне у соціальному. Речове та знакове. Свідоме та несвідоме. Конфлікт та консенсус. Смысл та комунікація. Звичка та усвідомлення. Габітус та самість.

«Елементарна соцієма» як остаточної (?) кінцевий (?) компонент суспільності. Межі аналізованості.

Тема 4. Соціальна теорія: для кого? Для чого? Осцилювати з емпірикою / практикою.

Історичні передумови та форми соціальної теорії. Науковий статус та предмет сучасної соціальної теорії. Конституція, анатомія та фізіологія соціальної теорії. Теорія, концепція, парадигма: стратегія побудування, стратегія реконструкції.

Функції соціальної теорії. Знати – щоб? Основні компоненти соціальної теорії. Категорії, поняття, концепти, факти, узагальнення, закономірності, закони, тенденції, судження, визначення, методологія, метод, процедура,

«Синусоїда» наукового руху між теорією та емпірикою / теорією: осциляція та її ритм. Взаємоперевірка теорії та емпірики.

Тема 5. Науковець та його приреченість

(Багато)манітності наукових схем осмислення світу. Пізнавальні настанови та «картини світу» епох: релятивізувати абсолют чи абсолютизувати релятивність? Когнітивні практики науковця як виклик для нього самого. Категоріальний апарат: обтяження дій науковця чи полегшення? Осцилювання між теорією та емпірикою: пройти лезом бритви. Дискурс соціальних наук як практика (спів)осмислення соціальної реальності: приреченість на соціальність соціального пізнання. Структурні компоненти (шари) наукового дискурсу та етос науки. Внутрішні та зовнішні контури етосу науки в методології, інституціональності та соціальності науки.

Інституціональні, дискурсивні, спільнотні, методологічні, мовні приреченості науковця. Кейс Бурдье та кейс Хомськи. Між спокусою та репресією.

Тема 6. Долаючи підводні камені Ріки Вічності

Відчуття, сприйняття, уявлення, досвід, мислення, відображення, суб'єкт, об'єкт: з чим науковець зустрічається «безпосередньо»? Елімінувати чи врахувати? «Подвійна герменевтика» соціального дослідження.

Конкретні проблеми використання методів та процедур в світлі епістемології соціального (експеримент, аналіз документів, опитування, спостереження). Артефакт та проблема артефактуальності в науковому дослідженні.

Релятивізм як загроза та як «останній притулок негідника». Істина та абсолют: на захист універсальності. Постмодернізм та (пост?)постмодернізм. Загрози узагальнення та пустоти частковості.

Проблеми традиційних наукових процедур (узагальнення, типологізація, конкретизація тощо) в соціальних науках.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Соціальне як предмет наукового пізнання. Пізнання як соціальний продукт.	15	1	2			12						
Тема 2. Природа наукового знання: концептуальна мапа людського мислення.	15	1	2			12						
Тема 3. Пошуки «елементарної соцієми» в «неелементарних соціумах»: без чого неможливе дослідження?	15	1	2			12						
Тема 4. Соціальна теорія: для кого? Для чого? Осцилювати з емпірикою / практикою.	15	1	2			12						
Тема 5. Науковець та його приреченість.	15	1	2			12						
Тема 6. Долаючи підводні камені Ріки Вічності.	15	1	2			12						
Усього годин	90	6	12			72						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Соціальне як предмет наукового пізнання. Пізнання як соціальний продукт.	2
2	Тема 2. Природа наукового знання: концептуальна мапа людського мислення.	2
3	Тема 3. Пошуки «елементарної соцієми» в «неелементарних соціумах»: без чого неможливе дослідження?	2
4	Тема 4. Соціальна теорія: для кого? Для чого? Осцилювати з емпірикою / практикою.	2
5	Тема 5. Науковець та його приреченість	2
6	Тема 6. Долаючи підводні камені Ріки Вічності	2
	Всього	12

Навчальна програма курсу передбачає аудиторні (лекційні та семінарські) заняття та самостійну роботу здобувачів.

Лекції проводяться в формі лекцій-дискусій та передбачають розгляд найскладніших та найбільш дискусійних питань теми та їх обговорення.

Семінарські заняття включають виконання практичних завдань, дискусію з обов'язкової літератури та доповіді. Доповідь на семінарі – це усний виступ за темою, яка поглиблює чи розширює перелік питань, розглянутих на лекції. Теми доповідей представлені в завданнях по кожній з тем курсу. Джерела підбирають самостійно та за допомогою консультації з викладачкою. Доповідь має розвивати компетенції академічного виступу, тому виголошується усно, уникаючи безпосереднього читання, протягом не більш ніж 10 хвилин. Схвалюється використання допоміжних аудіо та візуальних матеріалів.

Метою семінарських занять є представлення здобувачами тих теоретичних знань, які були отримані ними під час лекцій, а також у результаті самостійного засвоєння рекомендованої літератури; поглиблення розуміння різноманітних процесів, що відбуваються в області найсучасніших теоретико-методологічних розробок за останні чверть століття, шляхом дослідження першоджерел мовою оригіналу або у перекладі, здійснення компаративного аналізу різних теорій та парадигм, а також звернення до мета теоретизування.

Для підготовки до семінару здобувачі отримують перелік питань для обговорення та відповідний список літератури.

В рамках семінарів здобувачам пропонуються різні форми роботи: групові дискусії із зазначених у переліку питань; робота в малих групах; організація «круглого столу» на обрану здобувачами тематику; презентації (або лекції-презентації), присвячені висвітленню того чи іншого теоретичного матеріалу з курсу «Епістемологія соціального».

Самостійна робота здобувачів за курсом передбачає підготовку до семінарських та практичних занять, презентацію усної доповіді на семінарському занятті, проведення лекції, модерування чи оцінювання, підготовку до контрольних робіт, письмової залікової роботи, а також написання та представлення наукової статті.

Залік проводиться в письмовій формі та передбачає 2 типу завдань: питання на пояснення та завдання з критичного аналізу. Максимальна оцінка письмової залікової роботи – 40 балів.

5. Завдання для самостійної роботи

Метою самостійної роботи здобувачів є опрацювання тих теоретичних знань, які були отримані ними під час лекційних занять, а також завдяки самостійному засвоєнню рекомендованої літератури та додаткових наукових джерел, самостійно знайдених здобувачами; більш глибокий аналіз епістемологічних процесів, що відбуваються в соціології XXI століття, що може здійснюватися як завдяки вторинному аналізу соціологічних теоретичних досліджень, так і в результаті авторського аналізу (що має об'єктивуватися у вигляді текстів статей); підготовка здобувачів до виконання контрольних робіт, написання залікової письмової роботи.

Кожна тема навчального курсу вимагає відповідної самостійної роботи, яка включає в себе: ознайомлення з рекомендованою літературою, а також створення власного комплексу джерел з курсу «Епістемологія соціального» (зокрема в межах роботи над рефлексивною за жанром статтею), що доповнює запропонований перелік літературних джерел; вторинний аналіз результатів соціологічних досліджень, присвячених предмету курсу; підготовку контрольних робіт, передбачених навчальним планом, а також підготовку до залікової письмової роботи.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Соціальне як предмет наукового пізнання. Пізнання як соціальний продукт.	12
2	Тема 2. Природа наукового знання: концептуальна мапа людського мислення.	12
3	Тема 3. Пошуки «елементарної соцієми» в «неелементарних соціумах»: без чого неможливе дослідження?	12
4	Тема 4. Соціальна теорія: для кого? Для чого? Осцилювати з емпірикою / практикою.	12
5	Тема 5. Науковець та його приреченість	12
6	Тема 6. Долаючи підводні камені Ріки Вічності	12
	Разом	72

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи
1.	Підготовка до семінарських занять
2.	Підготовка до письмових контрольних робіт, передбачених навчальним планом
3.	Робота з науковими джерелами
4.	Підготовка до письмової залікової роботи

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом.

7. Методи навчання

Під час викладання дисципліни використовуються словесні методи: лекції, пояснення, бесіди, колективні та індивідуальні дискусії, робота з навчальною та науковою літературою. Курс складається з лекційних (пасивні, активні та інтерактивні лекції) та семінарських занять. Лекції, пояснення, бесіди, дискусії, діалог, групове обговорення; короткі усні відповіді на питання, групові консультації; коментарі під час заняття від викладача, робота з навчальною та науковою літературою.

Основними методами навчальної діяльності на семінарах є критичне читання (індивідуальне поза аудиторією та групове в аудиторії), полемічне обговорення, критичне осмислення.

Під час самостійного опрацювання матеріалу здобувачі знайомляться з першоджерелами і працями дослідників, збирають матеріали для доповідей на семінарських заняттях, готуються до написання контрольних робіт, готуються до написання підсумкової залікової роботи.

Здобувачеві рекомендується:

- Законспектувати матеріали лекцій та основну літературу, рекомендовану до розгляду на семінарських заняттях.

- Підготувати тези та виступити з доповіддю за темами, які розглядаються на семінарських заняттях.

- Брати активну участь в обговоренні проблемних питань курсу під час семінарських дискусій.

Здобувачеві необхідно:

- Підготувати індивідуальні розробки на семінари з курсу «Епістемологія соціального», представити їх в очній формі або в заочній (надавши їх викладачеві).

- Підготуватися до написання підсумкової (залікової) письмової роботи.

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи
1.	Освоєння та прочитання першоджерел зі списку літератури
2.	Підготовка до семінарських занять, аналіз емпіричних кейсів
3.	Підготовка самостійних розробок та конспектів для презентації очно (семінарські заняття) або заочно.
4.	Підготовка текстів та презентацій на семінарські заняття (або для заочної презентації).

Види навчальної діяльності (змішане навчання)

Лекції					
	Класифікація	Попередня підготовка	Подача нової інформації	Тренування	Зворотній зв'язок
Тема 1. Соціальне як предмет наукового пізнання. Пізнання як соціальний продукт.	Вступна	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	Тексти; відеоконференція	Питання для самоперевірки; Робота з кейсами; Пошук відповідей на питання	<ul style="list-style-type: none">● Запитання;● Обговорення навчального матеріалу

Тема 2. Природа наукового знання: концептуальна мапа людського мислення.	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	Тексти; відеоконференція	Питання для самоперевірки; Робота кейсами; Пошук відповідей на питання	<ul style="list-style-type: none"> ● Запитання; ● Обговорення навчального матеріалу
Тема 3. Пошуки «елементарної соцієми» в «неелементарних соціумах»: без чого неможливе дослідження?	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	Тексти; відеоконференція	Питання для самоперевірки; Робота кейсами; Пошук відповідей на питання	<ul style="list-style-type: none"> ● Запитання; ● Обговорення навчального матеріалу
Тема 4. Соціальна теорія: для кого? Для чого? Осцилювати з емпірикою / практикою.	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	Тексти; відеоконференція	Питання для самоперевірки; Робота кейсами; Пошук відповідей на питання	<ul style="list-style-type: none"> ● Запитання; ● Обговорення навчального матеріалу

Семінари

Тема 1. Соціальне як предмет наукового пізнання. Пізнання як соціальний продукт.	Діяльність в аудиторії; діяльність в аудиторії (в залежності від потреби)	Опитування	<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різнорівневі індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	Діалог, групове обговорення	Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача
Тема 2. Природа наукового знання: концептуальна мапа людського мислення.	Діяльність в аудиторії; діяльність в аудиторії (в залежності від потреби)		<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різнорівневі індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● виконання практичного завдання 	Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача
Тема 3. Пошуки «елементарної соцієми» в «неелементарних соціумах»: без чого неможливе дослідження?	Діяльність в аудиторії; діяльність в аудиторії (в залежності від потреби)		<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різнорівневі індивідуальні та групові 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● виконання практичного завдання 	Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача

			завдання (звіт, презентація, проєкт тощо)		
Тема 4. Соціальна теорія: для кого? Для чого? Осцилювати з емпірикою / практикою.	Діяльність в аудиторії; діяльність в аудиторії (в залежності від потреби)		<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різномірні індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● виконання практичного завдання 	Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача
Тема 5. Науковець та його приреченість	Діяльність в аудиторії; діяльність в аудиторії (в залежності від потреби)		<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різномірні індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● виконання практичного завдання 	Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача
Тема 6. Долаючи підводні камені Ріки Вічності	Діяльність в аудиторії; діяльність в аудиторії (в залежності від потреби)		<ul style="list-style-type: none"> ● Пошук відповідей на питання; ● різномірні індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт тощо) 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усна відповідь; ● виконання практичного завдання 	Групові консультації; коментарі під час заняття від викладача

8. Методи контролю

Навчальна діяльність за курсом складається з аудиторної та позааудиторної активності. Окрім лекційних та семінарських занять, передбачена презентація з критичного аналізу (див. опис нижче). **Підсумкова форма контролю за курсом** – залік.

Навчальні методи: пояснювально-ілюстративний метод, дидактичний дискурс, пропонування проблемних завдань, моделювання конкретних дослідницьких ситуацій, робота в дискусійних групах. **Семінарські (практичні) заняття** передбачають групову роботу: колективне обговорення, дискусії щодо соціологічного вивчення проблем соціальних комунікацій.

Лекційні заняття проводяться у формі лекції-дискусії та містять розгляд викладачкою основних понять та концепцій курсу та їх зв'язків, обговорення дискусійних питань.

Семінарські заняття дають змогу аспірантам зробити виступ у дискусії, а також зробити презентацію з критичного аналізу.

Виступ у дискусії на семінарі – це усна презентація з одного з питань відповідного заняття. Виступ у дискусії має продемонструвати знання матеріалів лекції й рекомендованої літератури, а також власну точку зору того, хто виступає щодо дискусійного питання та аргументацію щодо неї. **Критерії оцінювання виступу в дискусії:** знання матеріалу теми (поняття, концепції, приклади); демонстрація навичок критичного мислення; самостійність, аргументованість.

Презентація з критичного аналізу – це усний виступ з викладом результатів власної розвідки щодо обраного автора (авторів) або твору (творів). Критичний аналіз передбачає визначення передумов та обмежень положень, які запропоновані певним автором (авторами), або в певному творі (творах). Передумови та обмеження стосуються методології, тематики, соціально-історичних та соціокультурних аспектів створення та використання певних положень. Як допоміжні стратегії критичного аналізу використовуються порівняння й оцінювання. Критерії оцінювання презентації: наявність критичного осмислення матеріалу; вірне трактування положень обраних текстів або авторів; використання стратегій порівняння та оцінювання; самостійність, оригінальність.

Дві контрольні роботи, передбачені навчальним планом. Контрольна робота – це нарративний текст, який є одночасно відповіддю на запитання, поставлені викладачем, і при цьому розгортанням теми дисертації пошукача. В подальшому контрольні роботи можуть ставати частинами рефлексивної статті. Обсяг контрольної роботи - від 3000 до 5000 знаків. Завдання до кожної з контрольних робіт представлені в творчій формі. Здобувач, використовуючи концепції та розробки, з якими він був ознайомлений протягом курсу, має виконати конкретне завдання з практичними та емпіричними елементами: Оцінюється за 20-бальною шкалою.

Поточний контроль реалізується в формі оцінки виступів в дискусії на семінарі. Критерії оцінювання - див вище.

Підсумковий контроль проводиться в формі заліку. Письмовий залік передбачає 2 типу завдань: питання на пояснення та завдання з критичного аналізу. **Критерії оцінки питання на пояснення:** відповідність тексту відповіді питанню; використання понять та концепцій курсу; вірне тлумачення понять та концепцій курсу; логічність та зв'язність викладу; грамотність. **Критерії оцінки завдання з критичного аналізу:** оригінальність відповіді; відповідність питанню; використання понять та концепцій курсу; використання прикладів з повсякденного життя, художніх творів тощо; логічність та грамотність.

Підсумковий контроль з курсу здійснюється у системі Moodle.

Методи контролю в умовах змішаної форми навчання

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення заліку. Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань – 40. Час виконання – до 180 хвилин.

9. Розподіл балів, які отримують здобувачі

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання			Залікова робота	Сума
Робота протягом семестру на семінарах та колоквиумі	Контрольні роботи, передбачені навчальним планом	Разом		
20 балів	2x20 балів = 40 балів	60	40	100

Для допуску до підсумкового семестрового контролю здобувач повинен набрати не менше **25 балів** із навчальної дисципліни під час поточного контролю, виконання індивідуального завдання.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Робота на семінарах.

2 бали – послідовний, логічний, обґрунтований виклад матеріалу; вміння вільно формулювати та аргументувати висновки, застосовувати отримані знання до аналізу конкретних соціальних ситуацій.

1 бал – неповний виклад матеріалу; вміння систематизувати й узагальнювати інформацію, але неспроможність її аналізувати й формулювати аргументовані висновки.

0 балів – спрощений і неповний виклад матеріалу з допущенням помилок; невміння систематизувати й узагальнювати інформацію.

Критерії оцінювання презентації з критичного аналізу: наявність критичного осмислення матеріалу; вірне трактування положень обраних текстів або авторів; використання стратегій порівняння та оцінювання; самостійність, оригінальність.

Контрольні роботи, передбачені навчальним планом. Завдання до кожної контрольної роботи представлені в творчій формі. Здобувач, використовуючи концепції та розробки, з якими він був ознайомлений протягом курсу, має виконати конкретне завдання з практичними та емпіричними елементами: Оцінюється за 20-бальною шкалою, виходячи з таких критеріїв:

16-20 балів. Робота виконана повністю самостійно, концепти використано адекватно їхньому змісту та визначенням, наведено ключові поняття та їхню операціоналізацію, емпірика та практика вбудовані в теоретичну рамку коректно.

12-14 балів. Робота має певні елементи несамостійності; більша частина концептів використана адекватно змісту та визначенням; ключові поняття та їхня операціоналізація наведені, але в недостатньому чи неповному вигляді чи кількості; вбудування емпірики та практики в теоретичну рамку має недоліки.

6-10 балів. Робота в основному є несамостійною, лише простежуються певні елементи самостійності; всі або майже всі концепти використані без узгодження зі змістом та визначенням; ключові поняття та їхня операціоналізація не наведені або наведені в основному чи повністю некоректно; між емпірикою та практикою, з одного боку, та теоретичною рамкою, з іншого, майже чи зовсім немає поєднання.

1-5 бали. Робота повністю несамостійна; концепти використані без розуміння їхнього сенсу, структури та ієрархії; текст хаотичний, не простежується жодного порядку; поняття ненаукові або використовуються недисципліновано; емпірика, практика та теорія взагалі ніяк не пов'язані, згадуються суто ритуально і розірвано.

Залікова робота. Виконання завдань залікової роботи оцінюється за 40-бальною шкалою, виходячи з таких критеріїв:

35-40 балів – знання програмного матеріалу мають системний характер; повний, правильний, послідовний, логічний виклад матеріалу з відсутністю помилок; здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

31-34 бали – знання й розуміння програмного матеріалу в повному обсязі; повний, послідовний, логічний, аргументований виклад матеріалу; здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; допущені незначні помилки не впливають в цілому на загальне вирішення завдань.

21-30 балів – знання й розуміння тільки основного програмного матеріалу; спрощений і неповний виклад матеріалу, коли завдання в основному виконані, але здобувач не володіє матеріалом глибоко, його знання мають розрізнений характер; здатність до систематизації й узагальнення інформації, але неспроможність її аналізувати та

формулювати аргументовані висновки; допущені окремі помилки, що вплинули на загальне вирішення завдань.

11-20 балів – знання й розуміння основного програмного матеріалу мають поверховий характер; спрощений і непослідовний виклад матеріалу; здатність до систематизації й узагальнення інформації, але неспроможність самостійно робити висновки; допущені суттєві помилки, що вплинули на загальне вирішення завдань.

0-9 балів – знання й розуміння основного програмного матеріалу мають неповний характер; спрощений і неповний виклад матеріалу з допущенням суттєвих помилок; нездатність до систематизації й узагальнення інформації; допущені суттєві помилки, що значною мірою вплинули на загальне вирішення завдань.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання	
90-100	задовільно	
70-89		
50-69		незадовільно
1-49		

10. Рекомендована література

Підручники, навчальні посібники

1. Загальна соціологія. Хрестоматія / за ред. В. Г. Городяненка. Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2006. 516 с.
2. Култаєва М. Д. Соціологія глобалізації : навчальний посібник / М. Д. Култаєва, І. Ф. Прокопенко, І. О. Радіонова, Г. В. Троцю. Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2007.
3. Култаєва М. Д., Навроцький О. І., Шеремет І. І. Європейська теоретична соціологія ХХ–ХХІ століть : навч. посіб. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. 328 с.
4. Соціологічна теорія: традиції та сучасність: навч. посіб. / за ред. А. Ручки. Київ: Інститут соціології НАН України, 2007. 363 с.
5. Соціологічна енциклопедія / укл. В. Г. Городяненко. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.
6. Соціологія : навч. посібник / за ред. С. О. Макеєва. Київ : Знання, 2008. 566 с.
7. Соціологія: Терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник / за ред. В. М. Пічі. Київ : Каравелла; Львів : Новий Світ-2000, 2002. 480 с.
7. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання. Київ : Знання, 2009. 468 с.
8. Anthony Giddens, Philip W. Sutton. Essential Concepts in Sociology. 2014.
9. Harry M. Johnson. A Short History of Sociology [Reprint ed.]. Routledge. Polity Press. 1998. 446 p.
10. George Ritzer. Encyclopedia of social theory [Vol 1, 1 ed.]. Sage Publications. 548 p. 2005.
11. George Ritzer (1996) Postmodern Social Theory. 149 p.
12. George Ritzer, J. Michael Ryan (editors). The Concise Encyclopedia of Sociology [1 ed.]. Wiley-Blackwell. 776 pp. 2011.
8. Dal Yong Jin. The Routledge Handbook of Digital Media and Globalization. Routledge, 2021. 315 pp.
9. Maureen C. Minielli, Marta N. Lukacovic, Sergei A. Samoilenko, Michael R. Finch, Deborah Uecker. Media and Public Relations Research in Post-Socialist Societies. Lexington Books, 2021. 274 pp.
13. Edgar F. Borgatta, Rhonda J. V. Montgomery. Encyclopedia of sociology [Volume 1, 2nd ed. Macmillan Reference USA. 2000. 756 pp.

14. Wright, James D. International encyclopedia of the social & behavioral sciences [Second edition]. Elsevier. 2015.
15. Garrod, Joan; Lawson, Tony. Dictionary of sociology. Routledge;Fitzroy Dearborn. 2001. 273 pp.
16. John Scott. A Dictionary of Sociology 4/e (Oxford Quick Reference) [4 ed.]. OUP Oxford. . 2014. 832 p.
17. Bryan S. Turner. The Cambridge Dictionary of Sociology. Cambridge University Press, 2006. 709 pp.
18. Gordon Marshall (editor). The concise Oxford dictionary of sociology [1st publ. ed.]. Oxford University Press, 1994. VIII+573 pp.
19. Saskia Sassen. A Sociology of Globalization [1 ed.]. W. W. Norton & Company, 2007. 316 pp.
20. Pal Sourabh. Image and Sound Processing for Social Media. Arcler Press. 2023. 248 p.
21. Lam Celia, Raphael Jackie. Celebrity Bromances: Constructing, Interpreting and Utilising Personas. Routledge. 2022. 148 p.
22. Jameson Fredric, Esanu Octavian. Mimesis, Expression, Construction: Fredric Jameson's Seminar on Aesthetic Theory. Watkins Media. 2024. 605 p.
23. Gaffey John. The Construction of Truth in Contemporary Media Narratives about Risk. Routledge. 2021 p.
24. Schirmacher Beate, Mousavi Nafiseh. Truth Claims Across Media [1 ed.]. Palgrave Macmillan. 2024. 347 p.
25. Campanella Bruno. Recognition in the Age of Social Media. Polity. 2024. 192 p.
26. Kumar Vikas; Mohit Rewari. Pandemics in the Age of Social Media: Information and Misinformation in Developing Nations. Routledge. 2024. 210 p.

Базова

1. Бурдє П., Вакан Л. Рефлексивна соціологія. Частина II: Чиказький воркшоп. Київ : Медуза, 2015. 224 с.
2. Танчер В., Скокова Л. Культуральна соціологія: «сильна програма» досліджень смислів соціального життя. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2009. № 4. С. 19–42.
3. Leroux Robert, Thierry Martin, Stephen Turner. The Future of Sociology: Ideology or Objective Social Science? Routledge. 2022. 230 p.
4. Abrutyn Seth (eds.). Handbooks of Sociology and Social Research. Handbook of Contemporary Sociological Theory [1 ed.]. Springer International Publishing. 2016. XVIII+578 p.
5. Walsh Philip. Arendt Contra Sociology: Theory, Society and Its Science. Ashgate. 2015. 174 p.
6. 21st century sociology: A reference handbook / coeditors in chief Clifton D. Bryant, Dennis L. Peck. 2006. 709 pp.
7. Acher M. Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach. Cambridge : Cambridge Univer Press, 1995. 354 p.
8. Etzioni A. The Active Society. New York : Free Press, 1968. 698 p.
9. Giddens A. Central Problems in Social Theory. London : Macmillan, 1979. 294 p.
10. Maffesoli M. The Time of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society. SAGE Publications, 1996. 192 p.
11. Sztompka P. Society in Action. The theory of social becoming. Boston : Cambridge Polity Press, 1991. 219 p.
12. Голиков О. Актуалізація соціального в умовах суспільства, що глобалізується: виклики кризової соціальності й теоретичні виклики соціології. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. пр.* Харків, 2013. Вип. 19. С. 77–83.
13. Goldberg Sanford C. Foundations and Applications of Social Epistemology: Collected Essays. Oxford University Press. 2022. 256 p.

14. Ashton Natalie Alana, Martin Kusch, Robin McKenna, Katharina Anna Sodoma. *Social Epistemology and Relativism*. Routledge. 2020. 223 p.
15. Fricker Miranda, Peter J. Graham, David Henderson, Nikolaj J. L. L. Pedersen. *The Routledge Handbook of Social Epistemology*. Routledge. 2019. 512 p.
16. Remedios Francis X, Dusek Val (auth.). *Knowing Humanity in the Social World: The Path of Steve Fuller's Social Epistemology* [1 ed.]. Palgrave Macmillan UK. 2018. XVI+179 p.
17. Wagenknecht Susann (auth.) *A Social Epistemology of Research Groups* [1 ed.]. Palgrave Macmillan UK. 2016. IX+187 p.
18. Reider, Patrick J. *Social epistemology and epistemic agency : decentralizing epistemic agency*. Rowman & Littlefield International. 2016. 182 p.
19. Pascoe Jordan, Stripling Mitch. *The Epistemology of Disasters and Social Change: Pandemics, Protests, and Possibilities (Collective Studies in Knowledge and Society)*. Rowman & Littlefield Publishers. 2024. 406 p.
20. Jelewska Agnieszka (editor), Krawczak Michal (editor), Reid Julian (editor). *Postcollectivity: Situated Knowledge and Practice (Studies in Critical Social Sciences, 284)*. Brill Academic Pub. 2024. 268 p.
21. Redner Harry. *The Humanities, the Social Sciences and the University: A Study in Knowledge Production*. Routledge. 2023. 226 p.
22. Culbertson Carolyn. *Gadamer and the Social Turn in Epistemology*. State University of New York Press. 2024. 207 p.
23. Frost-Arnold Karen. *Who Should We Be Online?: A Social Epistemology for the Internet* [1 ed.]/ Oxford University Press. 2023. 266 p.
24. Boudon Raymond; Davis Howard H. *The Crisis in Sociology: Problems of Sociological Epistemology*. Columbia University Press. 2019. 288 p.
25. Stark David (editor). *Practicing Sociology: Tacit Knowledge for the Social Scientific Craft*. Columbia University Press. 2024. 304 p.
26. Steinmetz George. *The Colonial Origins of Modern Social Thought: French Sociology and the Overseas Empire*. Princeton University Press. 2023. 576 p.
27. Comunello Francesca, Martire Fabrizio, Sabetta Lorenzo. *What People Leave Behind: Marks, Traces, Footprints And their Relevance To Knowledge Society* [1 ed.]. Springer. 2022. 356 p.
28. Frank David John; Meyer John W. *The University and the Global Knowledge Society*. Princeton University Press. 2020. 288 p.
29. Loffeier Iris, Majerus Benoît and Moulart Thibault (eds.). *Framing Age: Contested Knowledge in Science and Politics*. Routledge. 2017. 260 p.
30. Brenner Philip S. *Understanding Survey Methodology: Sociological Theory and Applications* [4, 1 ed.]. Springer. 2020. 356 p.

Допоміжна

1. Falk W. The Decomposition of Sociology. Irving Louis Horowitz. *Journal of Sociology & Social Welfare*. Volume 22. Issue 3. September. Article 11. May 2015.
2. Steven Lukes and W. G. Runciman Relativism: Cognitive and Moral. <http://www.jstor.org/stable/4106865>.
3. Loet Leydesdorff The Knowledge-Based Economy: Modeled, Measured, Simulated. Universal Publisher Boca Raton, 2006. 380 pp.
4. Connolly W. Pluralism. Durham, NC: Duke University Press, 2005. 208 pp.
5. Connolly W. The Ethos of Pluralization. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995. 243 pp.;
6. Falk W. The Decomposition of Sociology. Irving Louis Horowitz // *Journal of Sociology & Social Welfare*. - Volume 22. - Issue 3. September. - Article 11. - May 2015
7. Ilnytskyi Denys Universities in the global knowledge economy: the eclectic paradigm* // *International Economic Policy*. – 2015. – № 1 (22). - pp. 121-154.
8. Kunz V. Rational Choice. Frankfurt ; New York, Campus Verlag, 2004. 175 p.
9. Maryanski A. The pursuit of human nature in sociobiology and evolutionary sociology // *Sociological Perspectives*. 1994. Vol. 37. № 3. P. 375–389.
10. Goldman A. Group knowledge versus group rationality: two approaches to social epistemology // *A Journals of Social Epistemology* 1:11—22(2004).
11. Schmitt Fr. F. Socializing Epistemology: // *Socializing Epistemology. The Social Dimensions of Knowledge*. Ed. by Fr. F. Schmitt. Rowman a. Littlefield publ., Inc., 2004.
12. Alston W.P. Belief-forming Practices and the Social / *Socializing Epistemology*.
13. Longino H. The Fate of knowledge in Social Theories of Science / *Socializing Epistemology*.
14. Longino H. Science, Power, Knowledge: Description and Prescription in Feminist Philosophy of Science / *Feminist Epistemology*. Lnd., 1993.
15. Kornblith H. A Conservative Approach to Social Epistemology // *Socializing Epistemology*.
16. Kitcher Ph. Contrasting Conceptions of Social Epistemology / *Socializing Epistemology. The Social Dimensions of Knowledge*. Rowman and Littlefield Publ., 1994.
17. Schmitt Fr. and Spellman J. Socializing Epistemology: A Bibliography / *Socializing Epistemology*. P. 289—310.
18. Forley R. Egoism in Epistemology / *Socializing Epistemology*.
19. Goldman A. Epistemic paternalism: Communication control in law and Society/ *Journal of philosophy*, 88. 1991. P. 113—131.
20. Rouse J. Knowledge and Power: Toward a Political philosophy of Science. Ithaca: Cornell University Press, 1987.
21. Latour B. Science in Action. Cambr., Hass. 1987.
22. Bloor D. Knowledge and Social Imagery. London, 1976; 2 edn. Chicago, 1991.
23. Ph. Petitt Group with Minds of Their Own.
24. List Christian. On the Many as One / *Philosophy and Public Affairs* 33 (4). P. 377—390.
25. List Christian. Group Knowledge and Group Rationality: A Judgment Aggregation Perspective / *Episteme; a journal of social epistemology*. 2005/ Vol. 2. № 1.
26. Goldman A. Group Knowledge versus Group Rationality: Two Approaches to Social Epistemology / *Episteme*. 1. P. 11—22.
27. Rouse Joseph. Engaging Science. How to Understand Its Practices Philosophically. Cornell University. 1996.
28. Collier James H. (editor) The Future of Social Epistemology: A Collective Vision. Rowman & Littlefield Publishers. 2015. 300 p.

29. Di Iorio Francesco (auth.) Cognitive Autonomy and Methodological Individualism: The Interpretative Foundations of Social Life [1 ed.]. Springer International Publishing. 2015. 185 p.
30. Bardin Andrea (auth.). Epistemology and Political Philosophy in Gilbert Simondon: Individuation, Technics, Social Systems [1 ed.]. Springer Netherlands. 2015. 251 p.
31. Haddock Adrian , Alan Millar, Duncan Pritchard (Editor) Social Epistemology. Oxford University Press, USA. 2010. 391 p.
32. Goldman Alvin, Whitcomb Dennis. Social Epistemology: Essential Readings. Oxford University Press. 2011. 368 p.
33. Agazzi Evandro, Echeverria Javier, Amparo Gomez Rodriguez. Epistemology and the Social. 2008. 232 p.
34. Fuller Steve. Social Epistemology. Indian University Press. 1991. 526 p.
35. Diesing Paul (auth.), Robert S. Cohen, Marx W. Wartofsky (eds.) Epistemology, Methodology, and the Social Sciences [1 ed.]. Springer Netherlands. 1983. 270 p.
36. Sohn-Rethel Alfred. Intellectual and Manual Labour: A Critique of Epistemology (Critical social studies). Macmillan Education UK. 1978. 132 p.

10. Посилання на інформаційні ресурси

Бібліотека ім. В.Г. Короленка	https://webirbis.korolenko.kharkov.com; https://korolenko.kharkov.com
Незалежний культурологічний часопис «Ї»	http://www.ji-magazine.lviv.ua/index.htm
Інститут соціології НАН України	https://isnasu.org.ua
Українська служба BBC	http://www.bbc.co.uk/ukrainian/
Українська служба радіо Свобода	http://www.radiosvoboda.org/
Інформаційний портал zaxid.net	http://www.zaxid.net/
Сайт Європейської соціологічної Асоціації	http://www.europeansociology.org/about-esa
Щорічник Міжнародної соціологічної асоціації (MCA)	http://www.annualreviews.org/loi/soc
Сайт International Sociological Association	https://www.isa-sociology.org/en/conferences/world-congress/
Сайт Соціологічної асоціації України	https://sau.in.ua
ЮНЕСКО. Офіційний сайт	http://www.unesco.org/en
ООН. Офіційний сайт	http://www.un.org
ЄС. Офіційний сайт	http://europa.eu/